

Datum: 14 oktober 2026

Betreft: Internetconsultatie wet hervorming landelijke publieke omroep

Reactie van de Stichting Vrienden van de Wetenschap op het conceptwetsvoorstel hervorming landelijke publieke omroep

14 oktober 2024

Inleiding

Deze reactie betreft het conceptwetsvoorstel 'Wijziging van de Mediawet 2008 in verband met de hervorming van het landelijke publieke omroepbestel', dat van 11 september tot en met 23 oktober 2026 ter internetconsultatie voorligt.

De *Stichting Vrienden van de Wetenschap* zet zich in voor een structurele inbedding van wetenschap, technologie en innovatie in het aanbod van de publieke omroep. Wij doen dat samen met makers, wetenschappers, partners binnen het bestel, instellingen en burgers die dit initiatief steunen.

Ons uitgangspunt is artikel 27 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens: *een ieder heeft het recht deel te hebben aan de wetenschappelijke vooruitgang en de vruchten daarvan*.

In de aanloop naar dit voorstel hebben wij met het ministerie van OCW gesproken over de vraag hoe een nieuw en onderbelicht geluid, zoals het onze, in een herzien bestel een plek kan krijgen. Wij hadden verwacht dat het voorstel daar een antwoord op zou geven. Dat antwoord ontbreekt tot op heden echter.

Dat het bestel eenvoudiger en minder versnipperd moet, delen wij. Maar het oude stelsel, met al zijn gebreken, had één eigenschap die in het nieuwe voorstel is vervallen zonder dat er iets voor in de plaats is gekomen: namelijk de mogelijkheid dat een maatschappelijke stroming die ondervertegenwoordigd is binnen het publieke omroepbestel, zich zo kon zich organiseren dat zij een plek in het bestel kon verwerven.

In het huidige conceptvoorstel ligt het aantal omroephuizen vast op vier, kunnen alleen de huidige omroepen ze oprichten en is voor nieuwe stromingen geen weg meer naar binnen.

Pluriformiteit wordt weliswaar een opdracht aan die vier huizen, maar de wet zegt niet, wat de criteria zijn, wie bevoegd is om in te grijpen, hoe die opdracht wordt geëvalueerd en wat de sancties zijn als aan de opdracht niet wordt voldaan.

In het bijgevoegde document lichten wij onze ongerustheid toe en doen per onderwerp een voorstel.

Namens het bestuur van de Stichting Vrienden van de Wetenschap,
Rob van Hattum (initiatiefnemer), Dr. Theo Mulder (voorzitter)

Bijlage bij de reactie van de Stichting Vrienden van de Wetenschap op het conceptwetsvoorstel hervorming landelijke publieke omroep

Artikelnummers verwijzen naar de Mediawet 2008 zoals die na het gepubliceerde wetsvoorstel zou luiden.

1. Toegang voor nieuwe geluiden en stromingen

Tot nu toe kon een groep die zich niet vertegenwoordigd voelde een vereniging oprichten, leden werven en een voorlopige erkenning aanvragen. Dat was omslachtig, maar het werkte: de meeste omroepen die nu vanzelfsprekend zijn, begonnen zo.

In het conceptvoorstel verdwijnt die route. Artikel 2.3 bepaalt dat er vier omroephuizen zijn. Volgens artikel 9.14p mogen alleen omroepen die nu een erkenning of voorlopige erkenning hebben die huizen oprichten. Een procedure om later toe te treden, of om een vijfde huis toe te voegen, ontbreekt. Een nieuwe stroming kan dus alleen nog binnenkomen als een van de vier huizen dat wil, en de wet regelt niet hoe zo'n verzoek wordt behandeld.

Ook de andere routes zijn voor nieuwkomers gesloten. De raad van voordracht, die drie van de vijf toezichthouders mag voordragen, bestaat volgens artikel 2.7, vijfde lid, uitsluitend uit mensen van de verenigingen die bij de oprichting betrokken waren. Een nieuwe vereniging mag wel geld schenken aan een omroephuis, maar alleen zonder voorwaarden (art. 2.136, derde lid), en haar bestuurders mogen geen zitting nemen in toezicht of bestuur van een omroephuis (art. 2.6 en 2.11). Na enkele jaren is de kring rond de vier huizen daarmee een gesloten groep geworden.

Voor onze stichting is dit geen theoretische kwestie. Wetenschap en technologie worden in artikel 2.2, tweede lid, onder b, genoemd als onderdeel van de gezamenlijke taak van de omroephuizen. Maar geen enkel omroephuis is daar afzonderlijk voor verantwoordelijk, en er is geen weg voor een initiatief als het onze om aan die taak bij te dragen. Wij kunnen een vereniging oprichten en een achterban opbouwen, maar die vereniging heeft geen erkenningswaarde en heeft geen stem in de omroephuizen.

Wij stellen voor:

1. In de wet een aansluitprocedure op te nemen: een groep of organisatie kan een omroephuis vragen om haar perspectief een plek te geven, het omroephuis moet daar binnen een redelijke termijn gemotiveerd op beslissen, en een onafhankelijke instantie (bijvoorbeeld het Commissariaat of de Raad voor cultuur) kan dat besluit toetsen.
2. De raad van voordracht open te stellen voor verenigingen die na de oprichting ontstaan en aan dezelfde eisen voldoen.
3. Het aantal van vier niet in steen te beitelen, maar bij elke vijfjaarlijkse evaluatie te laten bezien of het bestel nog past bij de samenleving.

2. Pluriformiteit en maatschappelijke worteling

Het voorstel legt de zorg voor pluriformiteit bij de omroephuizen zelf. Artikel 2.2, derde lid, vraagt dat zij werken “op een wijze waardoor ontbrekende geluiden, perspectieven en behoeften uit de samenleving in het media-aanbod (...) kunnen worden opgenomen” (onder b), en “op een wijze waaruit blijkt dat het omroephuis maatschappelijk is geworteld” (onder c).

Die bepalingen zijn sympathiek, maar ze verplichten tot weinig. “Kunnen worden opgenomen” vraagt om een open werkwijze, niet om een resultaat: een omroephuis voldoet al als het in theorie ruimte biedt. Het begrip “maatschappelijk geworteld” komt in het hele voorstel maar één keer voor en wordt nergens omschreven. Er staat niet waaruit die worteling moet blijken: uit een achterban, een ledenraad, publiekspanels, samenwerking met maatschappelijke organisaties of iets anders. Hetzelfde geldt voor de “brede gemeenschappelijke grondslag” die elk huis volgens artikel 2.48 moet hebben.

De opdracht om perspectief te bieden aan van ondervertegenwoordigde gemeenschappen (art. 2.2, tweede lid, onder c) ligt bij de vier huizen gezamenlijk. Daardoor is geen enkel huis er afzonderlijk op aan te spreken.

Wij stellen voor:

1. In onderdeel b “kunnen worden opgenomen” te vervangen door “worden opgenomen”.
2. In de wet zelf, en niet alleen in een algemene maatregel van bestuur, te omschrijven wanneer een omroephuis maatschappelijk geworteld is, en wat onder een brede gemeenschappelijke grondslag wordt verstaan.
3. In het aanbodplan per omroephuis vast te leggen welk deel van de gezamenlijke taak uit artikel 2.2, tweede lid, onder c, het voor zijn rekening neemt.

3. Budgetverdeling tussen de omroephuizen en geld voor vernieuwing

Volgens artikel 2.2, vierde lid, verdelen de omroephuizen het budget onderling. Die afspraken komen in het aanbodplan. De minister kijkt alleen of de verdeling binnen drie grenzen valt: vijf jaar gelijk, voor ieder huis minstens 15%, en niet meer dan 15% afwijking van de vorige periode (art. 2.49, vierde lid). Komen de huizen er niet uit, dan neemt de raad van bestuur van de NPO binnen vier weken een bindend besluit (art. 2.49, vijfde lid).

Nergens staat waarop de verdeling gebaseerd moet zijn. Niet op taken, bereik, aanbod of evaluatie. Ook voor het besluit van de NPO ontbreken criteria. Wij verwachten daarom dat de verdeling elke vijf jaar uitdraait op onderhandelen over macht en geld, met de NPO als scheidsrechter zonder spelregels.

In de praktijk ligt de verhouding bovendien al vast. Voor de eerste periode mag het budget van een omroephuis niet meer dan 20% afwijken van wat zijn oprichters onder de oude verdeelsleutel kregen (art. 9.14v). Die sleutel was gebaseerd op de erkenningen van het oude stelsel, en dus indirect op ledentallen. De ledentallen verdwijnen als criterium, maar hun uitkomst blijft doorwerken. Daarna kan het aandeel per periode maar beperkt verschuiven.

De 15%-grens in artikel 2.49, vierde lid, onder c, is daarbij voor twee uitleggingen vatbaar. Gaat het om procentpunten of om een relatieve afwijking? Bij een aandeel van 25% scheelt dat tussen een bandbreedte van 10 tot 40% en een van ruim 21 tot bijna 29%.

Voor nieuwe geluiden is geen geld gereserveerd. Het aanvullingsbudget, 27,5% van het totaal, wordt door de NPO besteed (art. 2.150 en 2.151), maar de wet zegt niet waaraan, en het geld kan alleen via een omroephuis of de NOS worden ingezet.

Wij stellen voor:

1. In de wet criteria op te nemen voor de verdeling van het budget over de omroephuizen, en voor het besluit dat de NPO neemt als de huizen er niet uitkomen.
2. In artikel 2.49, vierde lid, onder c, te verduidelijken hoe de 15% moet worden berekend.
3. Een vast deel van het aanvullingsbudget te bestemmen voor nieuwe en ondervertegenwoordigde geluiden, met een open aanvraagprocedure en openbare criteria.
4. De uitkomst van de evaluatie mee te laten wegen in de budgetverdeling voor de volgende periode.

4. Toezicht en evaluatie

Of een omroephuis zijn taak goed uitvoert, en dus ook of het maatschappelijk geworteld is, wordt pas achteraf beoordeeld. Bij de oprichting toetst de minister alleen formele zaken (art. 9.14p). Over het aanbodplan adviseren het Commissariaat en de Raad voor cultuur, maar alleen over de vraag of de vereiste onderdelen erin staan (art. 2.49, eerste lid), niet of ze overtuigen.

De eerste inhoudelijke toets is de evaluatie door een commissie van de Raad voor cultuur in het vierde jaar van de concessie (art. 2.185 en 2.187). Valt die voor een omroephuis negatief uit, dan volgen nog twee evaluaties, na twee en na vier jaar. Pas daarna kan het Commissariaat een aanwijzing geven (art. 7.15, vijfde lid). Een omroephuis dat tekortschiet, wordt dus op zijn vroegst na zo'n acht jaar aangesproken, en ook dan blijft het bestaan en houdt het zijn budget. De criteria waarop wordt geëvalueerd, moeten nog bij algemene maatregel van bestuur worden vastgesteld (art. 2.188).

Wij stellen voor:

1. Bij de oprichting en bij elk nieuw aanbodplan ook inhoudelijk te toetsen hoe een omroephuis invulling geeft aan artikel 2.2, derde lid. En indien aantoonbaar onvoldoende het aanbodplan af te wijzen
2. De hoofdlijnen van het evaluatiekader in de wet zelf op te nemen.
3. Het traject na een negatieve evaluatie te verkorten en te verbinden aan gevolgen voor het budget of de positie van het omroephuis.

5. Wetstechnische opmerkingen

Bij het verwerken van het voorstel in de geldende Mediawet 2008 kwamen wij de volgende punten tegen. Onderdeel verwijst naar de onderdelen van Artikel I van het voorstel.

Artikel (onderdeel)	Opmerking
1.1 (A)	De nieuwe begrippen 'open kanaal' en 'standaardprogrammapakket' eindigen met een punt in plaats van een puntkomma.
2.60 (D)	Dit onderdeel lijkt overbodig: artikel 2.60 vervalt al doordat titel 2.2 in zijn geheel wordt vervangen (onderdeel C).
Titel 2.2 (C)	Paragraafnummer 2.2.3.4 komt twee keer voor; de tweede is vermoedelijk 2.2.3.6.
2.49, zesde lid (C)	Spreekt van 'toestemming', terwijl het derde en vierde lid 'instemming' gebruiken.
2.108 (O)	'artikel 2.88b' wordt vervangen door '2.88c' zonder het woord 'artikel'.
2.123 (R)	Na vernummering vervangt 'het derde lid' de ontheffingsbevoegdheid van het Commissariaat, terwijl het oude lid over ondertiteling blijft staan. Vermoedelijk is het tweede lid bedoeld.
2.139 (W)	Het voorstel citeert 'die hierom verzoeken'; de geldende tekst luidt 'die daarom verzoeken'. Het vierde lid spreekt daarna nog van 'de andere afnemers'.
2.150, tweede lid (EE)	'artikel 2.149 onderdeel c' mist 'eerste lid'.
2.170a, zevende lid (NN)	Blijft verwijzen naar artikel 2.138a, dat via onderdeel V vervalt.
6.8 (WW)	Blijft verwijzen naar de artikelen 2.59 en 2.60, die in de nieuwe titel 2.2 een andere inhoud hebben of niet meer bestaan.
7.11 en 7.12 (BBB, CCC)	De uitgezonderde artikelen staan nog als '[PM]'.

Artikel (onderdeel)	Opmerking
7.15 en 7.16 (DDD)	Deze nummers zijn in de geldende wet al gebruikt (een ingetrokken en een vervallen artikel).
9.14v (HHH)	Verwijst naar de stand op 31 december 2027, terwijl artikel 9.14p, vierde lid, uitgaat van erkenningen op 31 december 2028.
9.15	Verwijst nog naar de artikelen 2.21a, 2.34a en 2.136 in hun oude betekenis; dit artikel wordt door het voorstel niet aangepast.

Tot slot

De memorie van toelichting is in de consultatieversie nog niet ingevuld. Daardoor valt niet na te gaan waarom voor een gesloten bestel van vier huizen is gekozen, en of het ministerie andere wegen ziet voor nieuwe stromingen. Wij vragen u die keuze in de toelichting uit te leggen en daarbij in te gaan op de punten hierboven.

In ons eerdere overleg met OCW is de toegang voor nieuwe geluiden uitdrukkelijk aan de orde geweest. Wij zijn graag bereid dat gesprek voort te zetten en mee te denken over een regeling die werkt, zowel voor de omroephuizen als voor initiatieven die nu buiten het bestel staan.

Een publieke omroep die de hele samenleving wil bedienen, moet ook ruimte houden voor de delen van die samenleving die er nu nog geen deel van uit maken. Daar is meer voor nodig dan een opdracht aan de bestaande omroepen.

Namens het bestuur van de Stichting Vrienden van de Wetenschap,

Rob van Hattum (initiatiefnemer)

Dr. Theo Mulder (voorzitter)

Harold Iamme (penningmeester)

Krijn Soeteman (secretaris)

Rasa Muller (bestuurder)